O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI
IJTIMOIY-GUMANITAR FANLAR KAFEDRASI

"TASDIQLAYMAN"
rektor Sh. Sirojiddinov

2024-yil 28.06

UMUMIY SOTSIOLOGIYA

FANINING

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	300000 – Ijtimoiy fanlar, jurnalistika va axborot
Ta'lim sohasi:	310000 – Ijtimoiy va hulq atvorga mansub fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	60310400 – Sotsiologiya

Toshkent – 2024

Fan/modul kodi UMS1116	Fan/modul turi majburiy		Ta'lim tili o'zbek		Ishlab chiqilgan o'quv yili 2024/2025	
Har bir semestrdagi fan/modulning nomi	**Semestr**	**ECTS - Kreditlar**	**Haftalik dars soatlari**	**Auditoriya mashg'ulot lari (soat)**	**Mustaqil ta'lim (soat)**	**Jami yuklama (soat)**
Umumiy sotsiologiya	1	4	4	60	**60**	**120**
Umumiy sotsiologiya	2	6	4	60	**120**	**180**
Umumiy sotsiologiya	3	6	6	90	**90**	**180**
Jami:		**16**	**14**	**210**	**270**	**480**

I.

I. Fanning mazmuni

Mazkur fanni o'qitishdan maqsad – sotsiologiyaning jamiyat hayotidagi o'rni, funksiyalari, ahamiyati to'g'risida batafsil ma'lumot berish, zamonaviy ijtimoiy hayotning murakkab hodisa va jarayonlarini ilmiy tushunish, amaliy faoliyatda sotsiologik bilim va metodlardan foydalanish malakalarini shakllantirishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun fanning vazifasi – sotsiologiya fani obyekti, predmeti, asosiy tushuncha va kategoriyalarini mohiyatini tushuntirish, zamonaviy sotsiologiyadagi asosiy maktab va yo'nalishlar bilan tanishtirish, sotsiologiya fanining asosiy qonun va tamoyillarini umumiy va xususiy jihatlarini ko'rsatib berish, amaliy sotsiologik tadqiqot metodlari va dasturi to'g'risida muayyan tassavur uyg'otish, sotsial struktura, sotsial stratifikatsiya, sotsial mobillikning mohiyati va mazumunini ochib berish orqali talabalarga jamiyatda bo'layotgan sotsial jarayon, hodisalarni ilmiy tahlil etish zaruriyatini singdirishdir.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruzamashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Sotsiologiyaningfan sifatida vujudga kelishi va taraqqiyotini asosiy bosqichlari

Antik davrning qomusiy olimlari va Sharq mutafakkirlarining ijtimoiy-falsafiy ta'limotlari (Platon, Aristotel, Forobiy, Ibn Haldun va boshqalar) zamonaviy sotsiologiyaning muhim manbalari sifatida. Sotsiologiya fanining vujudga kelishida ijtimoiy-iqtisodiy, g'oyaviy-nazariy shart-sharoitlar. Sotsiologiya vujudga kelishining tarixiy sharoitlari XIX asr boshlarida kapitalizm rivojlanishi.

XIX asr boshlaridagi G'arb jamiyatshunosligida rivojlanish g'oyasi. Qiyosiy tadqiqot usullarining shakllanishi. Empirik sotsial tadqiqotning paydo bo'lishi va rivojlanishi. Sotsiologiyaning mustaqil fan sifatida shakllanishining obyektiv zaruriyati. Sotsiologiya shakllanishining ilk asosiy bosqichlari: pozitiv-naturalistik, psixologik. O. Kont va uning tarixiy

taraqqiyot, ijtimoiy turg'unlik va ijtimoiy o'zgaruvchanlik qonunlari haqidagii pozitivistik ta'limoti. E.Dyurkgeymning sotsiologik ta'limoti, sotsiologiyaning predmeti va strukturasi haqidagi g'oyalari. M.Vebеrning sotsiologik ta'limoti va metodologik g'oyalari. G.Zimmelning formal sotsiologiyasi.

2-mavzu. Sotsiologiyaning obyekti va predmeti

O.Kont - pozitiv sotsiologiyaning asoschisi, uning sotsiologiyani mustaqil fan sifatida yaratishdagi dastlabki rejalari. G'arb sotsiologiyasi klassiklari: M.Veber, E.Dyurgeym, G.Spenser, V.Pareto va boshqa mutafikkrlarning ishlarida sotsiologiyaning obyekti va predmeti muammosi. Sotsiologiyaning obyekti va predmeti muammolarini yechishning o'ziga xosligi. Sotsiologiyaning obyekti va predmeti muammosini yechish yo'lidagi turli yo'nalishlaridagi g'oyaviy-nazariy izlanishlar. Sotsiologiyaning obyekti va predmetini ta'riflashdagi eng yangi tendensiyalar. Sotsiologiyaning obyekti va predmeti muammosini kompleks tarzda yechishga urinishlar.

XX asrning birinchi choragidagi g'oyaviy-nazariy va ijtimoiy siyosiy reformizm, sotsiologiyada gumanistik tendensiyalarning kuchayishi. Neopozitivizm sotsiologiyasining (struktur funksionalizm, bixeviorizm, empirizm) shakllanishi. Sotsiologiyaning nazariy fundamental muammolariga qaytishi va falsafaga asoslanishi va hamda inson muammosi masalasiga qiziqishning oshishi. Ekzistensial, fenomenologik, realistik sotsiologiya sotsiologiya rivojlanishining yangi yo'nalishlari sifatida

3-mavzu. Sotsiologiya strukturasi

Fanda struktura tushunchasi va uning ahamiyati. Sotsiologiyaning strukturasi va uning asosiy tarkibiy qismlari. Sotsiologiya strukturasi elementlarining rivojlanish dinamikasi. Fundamental (asosiy) va amaliy sotsiologiya: ularning umumiyligi va farqi. Jamiyat hayotining fundamental muammolarini sotsiologik tahlili. Nazariy va empirik sotsiologiya.

Sotsiologiyada maxsus va tarmoq yo'nalishlari tushunchalari. XX asrning birinchi choragida tarmoq sotsiologiyasini shakllanishi. Sotsiologiyada maxsus va tarmoq yo'nalishlarining obyekti, predmeti, maqsad va vazifalari. Sotsiologiyadagi muhim maxsus va tarmoq yo'nalishlari: sotsial institutlar, sotsial taraqqiyot, sotsial munosabatlar, jamoatchilik fikri sotsiologiyasi, oila sotsiologiyasi, din sotsiologiyasi, siyosiy sotsiologiya, madaniyat sotsiologiyasi, mehnat sotsiologiyasi, iqtisodiy sotsiologiya, huquq sotsiologiyasi, sanoat sotsiologiyasi va boshqalar. R.Mertonning «O'rta darajadagi nazariya»si maxsus va tarmoq yo'nalishlarining bazisi sifatida. Maxsus va tarmoq yo'nalishlarini ijtimoiy taraqqiyot ehtiyojlariga muvofiq rivojlanish dinamikasi. Zamonaviy sotsiologiya maxsus va tarmoq yo'nalishlari istiqbollari.

Sotsiologiya tarixida universal nazariyalarni ishlab chiqishga bo'lgan intilishlar. Empirik sotsiologiyaning bunyod bo'lishi va uni sotsiologiya nazariyasi rivojiga ta'siri. Makrosotsiologiya va mikrosotsiologiya

4-mavzu. Sotsiologiya fanlar tizimida

Sotsiologiyani mustaqil fan sifatida shakllanishiga boshqa fanlar ta'siri. Sotsiologiya va falsafa. Qadimgi Xitoy, Xindiston, Yunoniston va Markaziy Osiyo mutafakkirlari falsafiy ta'limotida jamiyat va uning muammolari haqidagi qarashlar. Sotsiologik muammolarni tahlil etishda falsafa fani qonun va kategoriyalarining ahamiyati. Falsafiy nazariyalarning takomillashtirishda aniq sotsiologik tadqiqotlarning o'rni. Sotsiologiya va tabiiy fanlar. «Bir omil pozitivistik-naturalistik maktablar» nazariyalarining sotsiologiya rivojiga ta'siri. Sotsiologiya va psixologiya, demografiya, genetika, sotsial geografiya. Sotsiologiya va aniq fanlar. Sotsiologik tadqiqotlar va metematika fani aloqadorligi. Sotsiologiya va statistika. Sotsiologiyaning fanlar tizimida umumdissiplinar fan sifatida tutgan o'ziga xos o'rni.

5-mavzu. Asosiy sotsiologik tushunchalar

Fanda ilmiy tushunchalarning ahamiyati. Sotsiologik tushunchalarni yaratish. Tushuncha nazariyaning asosiy tarkibiy elementi. Tabiiy fanlarning sotsiologiya fani tushunchalarini paydo yaratilishidagi ta'siri. Zamonaviy sotsiologiyaga matematika fani tushunchalarining kirib kelishi. XIX asrning oxiri va XIX boshida falsafiy tushunchalarning nazariy sotsiologiyaga ta'siri.

Asosiy sotsiologik kategoriyalar: sotsial voqelik, sotsial munosabat, sotsial harakat, sotsial institut, sotsial struktura va boshqalar. Sotsiologik tushunchalarning asosiy turlari: umumfalsafiy, xususiy sotsiologik, amaliy sotsiologik. Fanning tushuncha-kategoriya apparati rivojlanishining dolzarb muammolari.

6-mavzu. Sotsiologiya metodologiyalari

Metodologiya tushunchasi. Sotsiologik nazariya bilimlar sintezi sifatida. Sotsiologiya metodologiyasi shakllanishining evolyutsiyasi. Pozitivistik, psixologik, nepozitivstik, fenomenologiya realistik metodologiyalar. Asosiy, umumiy va maxsus sotsiologik nazariyalar. Sotsiologik nazariyalarning funksiyalari. Qonunlar, kategoriyalar va tushunchalar sotsiologik nazariyaning elementlari sifatida.

7-mavzu. Sotsiologiya paradigmalari

Paradigma tushunchasi va mohiyati Fanning paradigmali statusi. Fanning rivojlanishidagi asosiy bosqichlar: meyoriy, anormal, krizis va inqilob bosqichlari. Fanning paradigmali mavqeining mezonlari. Fan paradigmasi va ilmiy nazariya. Sotsiologik paradigma va sotsiologik nazariyalar. Sotsiologik nazariya va metanazariya. Metasotsiologiya. Asosiy sotsiologik paradigmalar: sotsial faktlar; sotsial definitsiyalar; sotsial hatti-harakat; psixologik determinizm; sotsial-tarixiy determinizm paradigmalari.

8-mavzu. Ijtimoiy qonunlar

Fanda qonun tushunchasi. Tabiat va jamiyat qonunlari:o'xshashliklar va o'ziga xoslik. Ijtimoiy qonunning sotsiologiyani predmeti sifatidagi umumiy xarakteristikasi. Ijtimoiy mexanizm tushunchasi. Ijtimoiy qonun turlari: dinamik, statistik va boshqalar. Sharq mutafakkirlari qarashlarida ijtimoiy qonun va tendensiyalarning ko'tarilishi. G'arb sotsiologiyasida qonun tushunchasi talqini. Qonun ustuvorligi tushunchasi va uni ijtimoiy taraqqiyotga ta'siri.

9-mavzu. Sotsial status va rollar

Sotsial status to'g'risida tushuncha. Kishining statusimazmuni, mohiyati va uni ijtimoiy hayotda tutgan o'rni. Asosiy va asosiy bo'lmagan (lahzali) statuslar. Statuslarni turlarga ajratish. Sotsial va shaxsiy statuslar o'rtasidagi farqlar. Belgilanadigan va erishiladigan statuslar. Tug'ma status. Aralash status. Insonning statusli qiyofasi: barcha statuslar majmui. Statusli guruhlar, sotsial kategoriyalar. Statuslarni mos kelmasligi. Statuslar iyeraxiyasi. Sotsial meyorlar va sotsial rollar. Rol hatti-harakatning modeli sifatida. Rolli yig'ilma. Sotsial yo'l-yo'riq. Rol va statusning mos kelishi. Statuslararo distansiya.

10-mavzu. Sotsial harakat va sotsial o'zaro-harakatlar

Sotsial harakat tushunchasi va mohiyati. Sotsial harakat belgilari. Sotsial harakat strukturasi. M.Veberning sotsial harakat to'g'risidagi qarashlari. Sotsial harakat turlari: maqsadli-ratsional (oqilona), maqsadli-qadriyatli, an'anaviy va affektiv. T.Parsonsning sotsial harakat to'g'risidagi nazariyasi. Sotsial harakatni amalga oshirish mexanizmlari. Sotsial o'zaro harakat tushunchasi va mohiyati. Sotsial o'zaro harakat strukturasi. Sotsial o'zaro harakat turlari.

11-mavzu. Sotsializatsiya jarayonlari

Sotsializatsiya tushunchasi. Sotsializatsiya kishilarga ijtimoiy-madaniy meyorlarni singdirish va sotsial rollarni o'zlashtirish mexanizmi sifatida. Sotsializatsiyada universallik va o'ziga xoslik. Sotsializatsiya mexanizm va jarayon sifatida. Sotsializatsiya jarayoni: bosqich va davrlari. Birlamchi va ikkilamchi sotsializatsiya. Sotsializatsiya agentlari va institutlari.

Sotsializatsiya va shaxsning shakllanishi. Sotsial «Men»ni paydo bo'lishi. Ch.Kulining «Ko'zgudagi Men» nazariyasi. «Men» jarayon sifatida. Sotsializatsiyaning tarkibiy qismlari. Tarbiya, ulg'ayish, majburlash, o'rgatish. Desotsializatsiya va resotsializatsiya.

12-mavzu. Sotsial guruhlar

Sotsial guruh tushunchasi, uning asosiy belgilari. Sotsial guruh turlari: sinflar, millatlar, demografik birlashmalar, jamoalar va boshqalar. Eys (elita) guruhlar tushunchasi. Sotsiologiyada sotsial guruhlarga ajratish mezonlarining xilma-hilligi: shakllanish usuliga ko'ra, faoliyat sohasiga ko'ra, o'zaro ta'sir turiga ko'ra va boshqalar. G'arb sotsiologiyasida kichik guruhlar nazariyasi: sotsiometriya, guruh o'zgaruvchanligi, psixoterapevtik va boshqalar sotsial guruhlarning shakllanishi, ishlashi va taraqqiy etishi qonunlarini tushuntiruvchi nazariyalar sifatida. Kvaziguruhlar. Qon-qarindoshlikka asoslangan guruhlar: urug', qabila, qarindoshlar, oila, elat, millat. Ommani sotsiologik o'rganish.

13-mavzu. Sotsial institutlar

Sotsiologiyada sotsial institut tushunchasi. Sotsial institut belgilari. Sotsial institutning asosiy vazifalari. Sotsial institut turlari: oila, siyosat, din, iqtisod, ta'lim, huquq va boshqalar. Jamiyat hayotida sotsial institutlarning o'rni. Oila va nikoh. Iqtisodiy institutlar. Ularning ko'rinishlari va vazifalari. Yashirin va norasmiy iqtisodiyot. O'zbekistonda huquqiy ongning o'ziga xosligi.O'zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlarini shakllantirish va rivojlantirish.

Din sotsiomadaniy institut sifatida. Ta'lim sotsial institut sifatida. Uning taraqqiyoti va shakllari. Umumiy, o'rta-maxsus va oliy ta'lim. Oliy ta'lim va fan: tarkibi va ilmiy-pedagogik kadrlar. O'zbekiston oliy ta'lim tizimi va Yevropa hamda AQSH universitetlari: umumiylik va xususiylik. Ta'lim tizimidagi islohotlar: tajriba va istiqbol.

14-mavzu. Sotsial munosabatlar

Sotsial munosabatlar tushunchasi, strukturasi, mohiyati. Sotsial munosabat turlari: hamfikrlik, kooperatsiya, konfliktlar, kurash, begonalashuv, befarqlik, krizis, kamsitish, notenglik. Sotsial munosabatlar tizimidagi plyuralizm. Hamfikrlik, barqarorlik va kooperatsiya – sotsial tizimlarning muvaffaqiyatli ishlashining omillari sifatida. E.Dyurkgeym konsepsiyasida hamfikrlik tushunchasi. Kooperatsiya ijtimoiylikning asosiy belgisi sifatida. Pozitivizm sotsiologiyasida barqarorlik va inqirozmuammosi. Barqarorlikni strukturaviy-funksional asoslash.

Begonalashuv va tanazzul. E.Dyurkgeymning anomiya (qonunsizlik) konsepsiyasi, F.Tennis, M.Veber, G.Zimmel va sotsiologiyaning boshqa asoschilari ta'limotlarida begonalashuv va jamiyatdagi krizis xodisalariningo'zaro aloqodorligi to'g'risidagi fikrlari. Begonalashuv turlari va ularning ijtimoiy oqibatlari. Tenglik va plyuralizm ijtimoiy tuzum taraqqiyotining tamoyillari sifatida. Milliy g'oya va milliy mafkuraning sotsial munosabatlar tizimidagi o'rni.

15-mavzu. Jamiyat sotsial tizim sifatida

Sotsial tizimlar, ularning turlari. Ijtimoiy tashkilot darajalari. Inson cotsial tizimning tarkibiy qismi sifatida. Sotsial tizim dinamikasi va barqarorlik muammolari. Jamiyatning mazmuni, tarkibi va funksiyalari tizimlar sifatida.

«Jamiyat» tushunchasi, uning sifatiy tasniflari: butunlik, ijtimoiylik, barqarorlik, alohidalik va o'ziga yetarlilik, o'zini boshqara olishga qobilligi. Jamiyat strukturasi: ma'naviy, iqtisodiy, siyosiy, huquqiy. Jamiyat turlari: an'anaviy, industrial, postindustrial.

Jamiyatning zamonaviy tushunchalari: «ochiq jamiyat», «yopiq jamiyat», «informatsion jamiyat», «iste'mol jamiyati», «mo'l-ko'lchilik jamiyati».

16-mavzu. Jamiyat va iqtisod

Iqtisodiy munosabatlar: mulkchilik, ishlab chiqarish, ayirbosh, taqsimot, iste'mol. Iqtisodiy munosabatlarva ho'jalik ukladi. Iqtisodning ijtimoiy-madaniy o'ziga xosligi.

Jamiyatning iqtisodiyva boshqa sohalarining o'zaro munosabatlari. K.Marksning jamiyat mavjudligi va rivojida iqtisodning dominant roli haqidagi g'oyalari. Jamiyat va iqtisod o'zaro munosabatlari haqida G.Spenserning qarashlari.E.Dyurkgeym, M.Veber, T.Parsons nazariyalarida din, huquq, madaniyat, axloq kabi sotsial institutlarning iqtisodiy taraqqiyotga ta'sirining tahlili. E.Dyurkgeym mehnatning ijtimoiy taqsimoti haqida.Zamonaviy iqtisod ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va taqsimot jarayonlarini aks ettiradigan ijtimoiy rollar va statuslarning o'ziga xos tizimi sifatida. Transmilliy korporatsiyalarvadunyoning moliyaviy institutlari: global, mintaqaviy va milliy ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlar.

17-mavzu. Jamiyat va davlat

Davlat va jamiyat tushunchalari. Antik davrda davlatning vujudga kelishi sabablari. Davlatjamiyat boshqaruvining apparati sifatida. Fransuz mutafakkirlari - Sen-Simon, Sh.Monteskye, J.J.Russo va boshqalarning davlat va fuqarolik jamiyati haqidagi qarashlari. Davlat, hokimiyat va siyosiy tuzummunosabatlari. Jamiyatning davlat tuzumi. Fuqarolik jamiyati va davlat munosabatlari. O'zbekistonda fuqarolik jamiyati shakllanishining ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy omillari.

18-mavzu. Jamiyat va siyosat

Siyosat tushunchasi. Jamiyatning siyosiy tashkiloti. Siyosiy hokimiyat: faoliyat ko'rsatishi shakllari va metodlarining davlat va jamiyat munosabatlarida namoyon bo'lishi. M.Veberning hokimiyat turlari: xarizmatik, totalitar, demokratik haqidagi g'oyalari. Kishilar, ijtimoiy guruhlar, etnik jamoalarning siyosiy ongi va manfaatlari. V.Paretoning elita nazariyasi. Chikago maktabi vakillarining jamiyat va siyosat masalalari o'zaro munosabatlari bo'yicha ishlab chiqqan ta'limotlari. Zamonaviy ijtimoiy-siyosiy jarayonlar va jahon siyosatining subyektlari.

19-mavzu. Jamiyat va madaniyat

Jamiyat ijtimoiy-madaniy tizim sifatida. M.Veber tomonidan sotsiologiyani madaniyat haqidagi empirik fan sifatida asoslanishi. G.Zimmelning madaniyatning sotsiologik jihatini aks ettiruvchi ta'limoti. Madaniyatning institutsionalizatsiya jarayonlariga ta'siri.Madaniyat va sivilizatsiya. G'arb sivilizatsiyasining halokati haqidagi tanqidiy sotsiologik g'oyalar. Toynbining sivilizatsion taraqqiyotning notekis harakati, an'anaviy, zamonaviy va postzamonaviy sivilizatsiya turlariga ajratish fikrlari. Taraqqiyotning ijtimoiy-madaniy modelini yaratishga urinishlar. Madaniya globalizatsiya va uning oqibatlari.

20-mavzu. Jamiyat va din

Din tushunchasi va uning ijtimoiy mazmuni. Din ijtimoiy hayotning eng ko'hna elementi. Kishilik jamiyati tarixida din va diniy e'tiqod ahamiyati. Movarounnaxr mutafakkirlari asarlarida dinni jamiyat hayotidagi o'rni masalalariga bo'lgan munosabatlarning yoritilishi.

Jahon dinlari: xristianlik, islom va buddizm hamda ularning evolyutsisi. Dinning sotsial funksiyalari. Din sotsiologiyasi sotsiologik bilimning muhim tarmoq yo'nalishi sifatida. Din va diniy e'tiqod sotsiologik tahlil obyekti sifatida. Zamonaviy jamiyatda dinning o'rni va uni davlat bilan o'zaro munosabati. O'zbekistonda diniylik va dunyoviylik munosabatlari.

21-mavzu. Jamiyatning sotsial strukturasi

Sotsial struktura tushunchasi. Sharq jamiyatida sotsial tabaqalashish muammolari. Platonning asarlarida sotsial struktura masalalarining tahlili. Aristotel tomonidan o'rta sinfning ijtimoiy taraqqiyot omili sifatida asoslanishi. Forobiyning ijtimoiy qarashlarida sotsial struktura muammolarining tadqiq etilishi. A.R.Redkliff-Braun va B.Malinovskiylarning strukturali-funksional yondashuvlari. R.Mertonning strukturali-funksional tahlili.

Sotsial tabaqalanishga sinfiylik tamoyilining qo'llanishi va uning salbiy oqibatlari. Ommaviy qatag'onlar – sinfiy yondoshuvning maxsuli. XX asrning 20-30 yillaridagi sinfiy

tabaqalashuv va uni o'zbek xalqiga keltirgan jiddiy va ayanchli oqibatlari. Sotsial struktura tushunchasining zamonaviy g'oyalari. Jamiyatning sotsial strukturasi rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari. Sotsial-demografik struktura: O'zbekiston jamiyatida holati va mohiyati.

22-mavzu. Sotsial stratifikatsiya

Sotsial stratifikatsiya tushunchasi. «Sotsial tengsizlik», «sotsial stratifikatsiya», «strata» tushunchalari aloqadorligi. Sotsial stratifikatsiyaning sotsial tizim bilan o'zaro aloqasi. P.A. Sorokinning sotsial stratifikatsiya to'g'risidagi nazariyasi. Stratifikatsiya asoslari va mezonlari: iqtisodiy holat, mavqe, ta'lim va hokimiyat. Stratifikatsiya va sotsial differensiatsiya. Stratifikatsion tizimlar: qullik, kasta, klan va sinf. Ochiq va yopiq tizimlar. Sotsial stratifikatsiya nazariyasi sinfiylik ta'limotiga qarshi g'oya sifatida. Zamonaviy O'zbekistonda sotsial stratifikatsiya masalalari tahlili.

Sotsial stratifikatsiyaning tarixiy turlari: quldorlik, kastalar, tabaqa, sinflar. Sotsial stratifikatsiyaning o'lchanishi: daromad, hokimiyat, ta'lim, prestij. Vertikal va gorizontal stratifikatsiya. P.Sorokin bo'yicha sotsial stratifikatsiyaning turlari: iqtisodiy, siyosiy, kasbiy. Jamiyatning sinfiy tizimi. Marginallik.

«Kambag'allik» tushunchasi. Kambag'allik masshtabi. Kambag'allik darajasi. Absolyut va nisbatan kambag'allik. Qashshoqlik va deprivatsiya. Kambag'allik submadaniyati. O'rta sinf. O'rta sinf tarkibi. O'rta sinfning parametrlari. O'rta sinfning qadriyatlar oriyentatsiyasi. O'rta sinfning harakatchanlik kanallari va to'ldirish manbalari. «Boylik» tushunchasi. Elitalar jamiyati. Hukmron sinf va nomenklatura. Elitaning sirkulyatsiya nazariyasi. R.Millsning «Hukmron elita»si.

23-mavzu. Sotsial mobillik

Sotsial mobillik tushunchasi. Sotsial mobillik to'g'risidagi sotsiologiya klassiklari: M.Veber, E.Giddens, T.Parsons, P.Sorokin va boshqalarning qarashlari. Mobillik belgilari. Mobillik turlari: gorizontal va vertikal. Guruhiy va individual mobillik. Avlod ichidagi va avlodlar o'rtasidagi sotsial mobillik. Strukturaviy sotsial mobillik. Jamiyatda sotsial mobillik yo'llari. Guruhiy berklilik.

Mobillikning demografik omillari. Migratsiya va uning tarixiy shakllari. Emigratsiya va migratsiya. Mehnat va iqtisodiy migratsiya. Xorijiy ishchi kuchlar bozori. «Aqllar oqimi». Majburiy migratsiya va qochqinlar.

24-mavzu. Etnosotsiologiya

Etnosotsiologiya mustaqil fan sifatida. Etnosotsiologiyaning predmeti, strukturasi va asosiy tushunchalari. Etnosotsiologiyaning tadqiqot metodlari. «Ijtimoiy» va «etnik» munosabatlar. Etniklikning asosiy vazifalari va asosiy tadqiqot ko'rinishlari. O'zbekistonda etnosotsiologik bilimlarni vujudga kelishi.

Millat madaniy-psixologik jamoa sifatida. «Etnos» va «millat» tushunchalarining o'zaro bog'liqligi. Zamonaviy dunyoda etnik omilning o'rni. Etniklik nazariyasi va konsepsiyasi. Fuqarolik muammosi. Etnik aralashuvchanlik. Zamonaviy dunyoda etnik munosabatlar. Etnik va siyosiy jarayonlarning o'zaro munosabati.

Milliy-etnik jamoalarning tarixiy va zamonaviy nazariyalari. XX asrdagi millatlarni o'rganuvchi maktab va yo'nalishlar. XX asrdagi milliy jamoalar va etnoslar konsepsiyasi. Funksionalizm. Amerika maktabi. Etnopsixologik maktab. Klod Levi-Strosning strukturalizm nazariyasi. Lesli Elvin Uaytning neoevolyutsionalizm nazariyasi. L.Gumilyovning etnogenez konsepsiyasi.

25-mavzu. Sotsial konfliktlar

Sotsial konflikt tushunchasi. Sotsial konfliktlarning ro'y berish bosqichlari. Sotsial konfliktlarning funksiyasi va subyektlari. Konflikt turlari: shaxslararo konflikt, shaxslar ichida konflikt, shaxs va guruh o'rtasida konflikt, guruhlararo konflikt, davlatlararo konflikt,

millatlararo konflikt. Konflikt sabablari. Sotsial konflikt dinamikasi. Konfliktli vaziyatlarda xulq-atvor strategiyasi: moslashish, kompromiss, hamkorlik, inkor etish, munozarali. Konfliktni hal etish: uning mohiyatini hisobga olib, maqsadini inobatga olib, jarayonning dinamikasini rivojlanishini hisobga olib.

26-mavzu. Ekologiya sotsiologiyasi

Ekologiya sotsiologiyasi tushunchasi. Uning shakllanish davrlari. Ekologik vaziyat tushunchasi. Sanoatlashgan va agrar hududlardagi ekologik vaziyat: umumiylik va xususiylik. Atrof muhit holati: dunyoda, mintaqada, mamlakatda, viloyatda, shahar, tuman va qishloqda. Nohush ekologik hududlar va ulardagi holatni yaxshilashning ijtimoiy-iqtisodiy omillari. Ekologik madaniyat va unin asosiy elementlari. Ekologik ong tushunchasi. Ekologik ong saviyasi uni rivojlantirish tendensiyasi. Barqaror ijtimoiy rivojlanish konsepsiyasi, uning asosiy tamoyillari va unda ekologik ong ahamiyati. Ilmiy-texnikaviy taraqqiyot davrida ekologik ongning roli. Ekologik ijtimoiy harakatlar. «EKOSAN» tashkiloti va uni O'zbekistondagi ekologik vaziyatni yaxshilashdagi roli. Ekologiya sotsiologiyaningasosiy konsepsiyasi. Zamonaviy davrning dolzarb ekologik muammolari va ularni amaliy jihatlarda tadqiq qilishda sotsiologiyaning o'rni.

27-mavzu. Sotsial kommunikatsiya

Sotsial kommunikatsiya tushunchasi. Sotsial kommunikatsiya jarayoniga berilgan asosiy ta'riflar va modellar. Sotsial kommunikatsiya - ma'lumotlarni uzatish, sotsial tizim elementlarni o'zaro bog'lovchi jarayon sifatida. Sotsial kommunikatsiyaning turlari. Jamoatchilik fikri va sotsial stereotiplar ommaviy kommunikatsiya natijalari sifatida. Informatsion to'siqlar. Mish-mishlar norasmiy kommunikatsii maxsuli. Zamonaviy jamiyat hayotida sotsial kommunikatsiya o'rni va ahamiyati

28-mavzu. Sotsial o'zgarishlar va taraqqiyot

Sotsial o'zgarish: tushuncha va shakllari. Sotsial o'zgarishlar strukturasi va mexanizmlari. O'zgarish, rivojlanish, progress, regress.

Sotsial o'zgarishlar to'g'risidagi nazariyalar, sotsial o'zgarishlarga olib boruvchi omillar. Jamiyatning evolyutsion rivoji. Sotsial inqiloblar va ularning salbiy oqibatlari. Zamonaviy sotsiologiyada sotsial o'zgarishlar nazariyalari. Sotsial o'zgarish va sotsial barqarorlik. Sotsial keskinlik. Yangi sharoitlarda sotsialtransformatsiya: yo'nalishilari, omillari, sotsial oqibatlari. Globalizatsiya va o'zgarayotgan dunyo. Global rivojlanish. Dunyo tizimlarini shakllanishi. Jahon hamjamiyatida O'zbekistonning tutgan o'rni.

29-mavzu. Sotsial infrastruktura

Sotsial infrastruktura tushunchasi. Sotsial infrastruktura ijtimoiy taraqqiyot omili. Amerikalik iqtisodchi P.Rozenshteyn-Rodan sotsial infrastruktura tushunchasi muallifi. XX asrning 40-yillarida fanga sotsial infrastruktura tushunchasining joriy etilishi. Sotsial infrastruktura iqtisodiy va ijtimoiy hayot sharoitlarini o'rganish omili. Sotsial infrstrukturaning moddiy-buyum muhiti va shaxs, guruh, sinf, jamiyat munosabatlari hamda aloqalarini namoyon qilishi. Sotsial infrstruktura sotsial subyekt asosiy faoliyatini (mehnat, ijtimoiy-siyosiy, madaniy, oilaviy-ma'ishiy) ratsional tashkil qilish mexanizmi sifatida. Sotsial infrastrukturaning asosiy obyektlari.

Sotsial infrastrukturaning shakllari: chiziqli (temir yo'l, avtotrassa, aloqa seti, jlektr uzatish liniyalari va h.z). Aniq (maktablar, teatrlar, oliy o'quv yurtlari va h.z.). Sotsial infrastrukturaning milliy xususiyati. Murakkab iqlimli hududlarning sotsial infrastrukturasi. Sotsial infrastruktura rivojining tendensiyasi.

30-Mavzu. Zamonaviy sotsiologiya va uning taraqqiyoti istiqbollari

Global jahon hamjamiyati zamonaviy sotsiologiyaning obyekti sifatida. Yangi sotsiologik ta'limotlar. XXI asrdagi sotsiologik paradigmalar. Sotsiologiyada modern va postmodernizm

nazariyalari. O'zbekistonda sotsiologiya: sotsial jarayonlarni globallashuvi sharoitida rivojlanish muammolari. Zamonaviy axborot texnologiyalaridan empirik va amaliy sotsiologik tadqiqotlarda foydalanish. Yangi sotsial texnologiyalar va sotsiomadaniy tadqiqotlar. Axborot jamiyati sharoitida sotsial bashorat va loyihalashtirish.

III. Seminar mashg'ulotlari buyicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Sotsiologiyaning fan sifatida vujudga kelishi va taraqqiyotini asosiy bosqichlari
2. Sotsiologiyaning obyekti va predmeti.
3. Sotsiologiya strukturasi.
4. Sotsiologiya fanlar tizimida.
5. Asosiy sotsiologik tushunchalar
6. Sotsiologiya metodologiyalari
7. Sotsiologiya paradigmalari
8. Ijtimoiy qonunlar
9. Sotsial status va rollar
10. Sotsial harakat va sotsial o'zaro-harakatlar
11. Sotsializatsiya jarayonlari
12. Sotsial guruhlar
13. Sotsial institutlar
14. Sotsial munosabatlar
15. Jamiyat sotsial tizim sifatida
16. Jamiyatning sotsial strukturasi. Sotsial stratifikatsiya. Sotsial mobillik
17. Etnosotsiologiya
18. Sotsial konfliktlar
19. Ekologiya sotsiologiyasi
20. Sotsial kommunikatsiya
21. Sotsial o'zgarishlar va taraqqiyot. Sotsial infrastruktura
22. Zamonaviy sotsiologiya va uning taraqqiyoti istiqbollari

Seminar mashg'ulotlar multimedia qurulmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Fan bo'yicha kurs ishi (loyihasi)

Kurs ishi (loyihasi) fan mavzulariga taaluqli masalalar yuzasidan talabalarga yakka tartibda tegishli topshiriq shaklida beriladi. Kurs ishi(loyihasi)ning hajmi, rasmiylashtirish shakli, baholash mezonlari ishchi fan dasturida va tegishli kafedra tomonidan belgilanadi. Kurs ishi(loyihasi)ni bajarish talabalarda fanga oid bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qilishi kerak.

Kurs ishi fan mavzulariga taaluqli masalalar yuzasidan talabalarga yakka tartibda tegishli (variantlangan) topshiriq shaklida 3-semestrda beriladi. Kurs ishining hajmi 20 betdan kam bo'lmasligi, A4 formatdagi varaqlarda yozilishi va tikilib rasmiylashtirilishi lozim. Kurs ishini bajarish tartibi kafedradagi mavjud uslubiy qo'llanmasida keltirilgan.

Kurs ishi (loyihasi) uchun taxminiy mavzular:

1. Bo'sh vaqtdan unumli foydalanish tasnifi
2. Zamonaviy sharoitlarida bo'sh vaqt masalalarining dolzarb ahamiyat kasb etishi sabablari
3. O'zbekistonda jamiyat hayotini erkinlashtirish
4. O'zbekistonda yoshlarga oid siyosat va uning xususiyatlari
5. O'zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlarini shakllantirish va rivojlantirish
6. Din sotsiomadaniy institut sifatida

7. O'zbekistonda diniylik va dunyoviylik munosabatlari
8. Zamonaviy jamiyatda dinning ijtimoiy ahamiyati va uning davlat bilan o'zaro munosabati
9. Barkamol avlod tarbiyasida oilaning o'rni va roli
10. O'zbekiston ta'lim tizimining asosiy tamoyillarining ahamiyati
11. O'zbekiston jamiyatida sotsial tabaqalashish muammolari
12. Zamonaviy O'zbekistonda sotsial stratifikatsiya masalalari tahlili
13. O'zbekistonda «Ijtimoiy fikr» jamoatchilik fikrini o'rganish markazining faoliyati
14. O'zbekistonda jamoatchilik fikrini o'rganish mexanizmlari va amaliy sotsiologik tadqiqotlarning istiqbollari
15. Hozirgi zamonda o'zbek jamiyati rivojining sotsiomadaniy xususiyatlari
16. O'zbekistonda sotsial o'zgarishlarning milliy modeli
17. O'zbek rivojlanish modelida milliy mentalitetning o'rni
18. O'zbekistonda davlat hokimiyati va boshqaruvni demokratiyalashtirish jarayonlarining o'ziga xosligi
19. EKOSAN tashkiloti va uni O'zbekistondagi ekologik vaziyatni yaxshilashdagi roli
20. O'zbekistondagi demografik vaziyat
21. O'zbekistonda empirik sotsiologik tadqiqotlaming istiqbollari
22. XXI asrdagi sotsiologik paradigmalar
23. O'zbekistonda sotsiologiya: sotsial jarayonlarni globallashuvi sharoitida rivojlanish muammolari
24. Global ijtimoiy-iqtisodiy tanazzullar va ularning ijtimoiy taraqqiyot jarayonlariga salbiy ta'siri
25. O'zbekiston ijtimoiy-madaniy xususiyatlarining ijtimoiy-iqtisodiy tanazzullarga qarshi chora-tadbirlarni ishlab chiqishdagi ahamiyati.
26. Sotsial infratuzilmaning zamonaviy muammolari
27. Informatsion jamiyatning transformatsiyalashuvi
28. Zamonaviy sotsiologiya nazariyalari
29. Iqtisodiyot sotsial institut sifatida
30. Zamonaviy armiya xarbiy xizmatchisining sotsial portreti
31. Madaniy kapitalning nazariy-metodologik asoslari
32. Madaniyat sotsial institut sifatida
33. Sotsiomadaniy tizimdagi transformatsiya
34. Sog'lom turmush tarzining nazariy asoslari
35. Sport sotsial institu sifatida
36. Sotsial konfliktlar va ularning ijtimoiy echimlari
37. Turmush darajasining sotsiologik tahlili
38. Zamonaviy jamiyatda turmush sifati
39. Din sotsiomadaniy kapital sifatida
40. Imom al-Buxoriyning jamiyatga qo'shgan ulkan xissasi
41. Abu Mansur Moturudiyning ijtimoiy qarashlari
42. M.Veberning sotsiologik nazariyalari
43. P.Burd'ening sotsiologik konseptsiyasi
44. F.Fukayamaning zamonaviy sotsiologik nazariyasi
45. Siyosiy institutlarning davlatni boshqarishdagi o'rni va roli
46. Davlat sotsial institut sifatida
47. Davlat va jamiyat o'rtasidagi muammolar
48. Raqamli jamiyat
49. Ijtimoiy tizimni raqamlashtirish muammolari
50. Zamonaviy jamiyatning rivojlanish tendentsiyasi

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Pozitivizm, psixologizm, neopozitivizm, empirizm, strukturaviy-funksionalizm metodologiyalari
2. Hozirgi zamon sotsiologiyasidagi asosiy yo'nalishlar
3. Asosiy sotsiologik paradigmalar
4. Tabiat va jamiyat qonunlari: o'xshashliklar va o'ziga xoslik
5. Umumilmiy metodlar (induksiya, deduksiya, analiz, sintez, tarixiylik, qiyosiy, eksperiment, kuzatish, gipotezalar tuzish va boshqalar)
6. Sotsiologik ma'lumotlarni to'plash metodlari: so'rov, kuzatish, sotsial eksperiment, xujjatlarni o'rganish
7. To'plangan ma'lumotlarni tahlil qilish metodlari: guruhlash, shkalalashtirish, korrelyatsiyalash va boshqalar
8. Sotsiologiyada matematik metodlar, ularning o'ziga xosliklari va qo'llanish sohalari
9. Sharq mutaffakirlarning qarashlarida vaqtdan unumli foydalanish masalalarining tahlili
10. Yoshlarning bo'sh vaqti va uning sotsiologik tahlili
11. Talabalarning bo'sh vaqti va uni mazmunli o'tkazish tamoyillari
12. Dunyoda jinoyatchilik holati
13. O'smirlar va yoshlar jinoyatchiligi
14. Jamiyatda korrupsiya muammosi
15. Sotsiologik tadqiqot dasturi: muammo, mavzu, obyekt, predmet, maqsad, vazifa, gipoteza, reja. "asosiy majmua", "tanlangan majmuasi"
16. Sotsiologik tadqiqot etaplari
17. Makroiqtisodiy barqarorlikni va yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash chora-tadbirlarini taxlil qilish.
18. Iqtisodiyotimiz rivojining muhim sharti bo'lgan faol investitsiya siyosatini monitoring qilish.
19. Ilm-fan, zamonaviy va uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga oid muammolarni aniqlash.
20. Xalqimiz genofondini mustahkamlash maqsadida tibbiy xizmatlar sifatini yaxshilash va ko'lamini kengaytirish bo'yicho olib borilayotgan chora tadbirlarni taxlil qilish.
21. Xotin-qizlar va yoshlarni davlat tomonidan ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni yanada kuchaytirish tizimidagi muammolarni aniqlash.
22. Aholi turmush sharoitini yaxshilash, uni munosib turar-joy bilan ta'minlash, xalqimiz farovonligini oshirishga oid ilmiy tadqiqotlar bilan tanishish.
23. Jamiyatda sog'lom turmush tarzini qaror toptirish, jismoniy tarbiya va sportni yanada ommalashtirish bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlarni taxlil qilish.
24. Turizmni rivojlantirish, sohaga investitsiyalar jalb etish, kadrlar salohiyatini oshirish bo'yicha kompleks chora tadbirlarni analiz qilish.
25. Oldimizga qo'ygan ulkan vazifalarni amalga oshirishda biz uchun kuch-qudrat manbai bo'ladigan milliy g'oyani rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar o'tkazish.
26. Cotsiologiyaning mustaqil fan sifatida shakllanishi omillari.
27. Platonning ideal jamiyat qurish g'oyasi.
28. Aristotelning ijtimoiy-falsafiy va siyosiy ta'limoti.
29. Sharq mutafakkirlarining (Forobiy, Beruniy, Abu Ali ibn-Sino, va boshqalar) ijtimoiy-falsafiy qarashlari.
30. Sotsiologiyani mustaqil fan sifatida G'arbiy Yevropada vujudga kelishi va uning rivojlanish bosqichlari.
31. Cotsiologiyaning fan sifatida shakllanishida mo'mtoz olimlar ta'limoti roli (O.Kont, G.Spenser, E.Dyurkgeym, M.Veber).
32. X1X asr oxiri va XX asr boshidagi klassik sotsiologiya.
33. Cotsiologiyadagi yo'nalishlar: pozitivizm, psixologizm, neopozitivizm, empirizm,

strukturaviy funksionalizm.
34. Hozirgi zamon sotsiologiyasidagi asosiy yo'nalishlar.
35. Sobiq Ittifoq jamiyatida sotsiologiya faniga bo'lgan munosabat va uning salbiy oqibatlari.
36. Sotsiologiyaning asosiy vazifalari.
37. Sotsiologiya strukturasi shakllanishi.
38. Fundamental sotsiologiyaning tadqiqot obyekti.
39. Amaliy sotsiologiya va uning ahamiyati.
40. Nazariy sotsiologiyaning rivojlanish dinamikasi.
41. Sotsiologiyadagi maxsus va tarmoq yo'nalishlari.
42. Sotsiologiya rivojiga tabiiy fanlar ta'siri.
43. Cotsiologiyaning ijtimoiy–gumanitar fanlar bilan o'zaro bog'liqligi
44. Sotsiologiya va aniq fanlar munosabatlari.
45. Jamiyat va uning asosiy shakllari.
46. O'zbekistonda jamiyat hayotini erkinlashtirish.
47. O'zbekistonda yoshlarga oid siyosat va uning xususiyatlari.
48. Sotsiologiyada sotsial institut tushunchasi.
49. Sotsial institut turlari: oila, siyosat, din, iqtisod, ta'lim, huquq.
50. O'zbekiston sharoitlarida demokratik bozor islohotlarini va iqtisodiyotni liberallashtirishni yanada chuqurlashtirish.
51. O'zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlarini shakllantirish va rivojlantirish
52. Din sotsiomadaniy institut sifatida.
53. O'zbekistonda diniylik va dunyoviylik munosabatlari.
54. Zamonaviy jamiyatda dinning ijtimoiy ahamiyati va uning davlat bilan o'zaro munosabati.
55. Oila ijtimoiy insitut sifatida.
56. Barkamol avlod tarbiyasida oilaning o'rni va roli.
57. Oila mustahkamligining asosiy omillari
58. O'zbekiston ta'lim tizimining asosiy tamoyillarining ahamiyati.
59. Jamoatchilik fikri sotsiologiyasi va uning asosiy yo'nalishlari.
60. Deviant xulq-atvor (og'ma xulq-atvor) muammosini o'rganish sotsiologiyadagi ilmiy yo'nalish sifatida.
61. Deviant xulq-atvor turlari: qonunni buzish, o'z-o'zini o'ldirish, giyohvandlik va boshqalar.
62. E.Dyurkgeym, R.Mertonlarning deviant xulq-atvor nazariyalari,
63. Sotsial me'yor va anomiya deviant xulq-atvor nazariyasining markaziy tushunchasi sifatida.
64. Deviant xulq-atvor belgilari, ularning strukturasi.
65. Deviant, delinkvent va kriminal hatti-harakatlar.
66. Ichki va tashqi nazorat.
67. O'z-o'zini nazorat qilish muammosi.
68. Jamoatchilik fikri sotsial nazoratning shakli sifatida.
69. Sotsial nazorat.
70. Sotsial nazorat kishilar hatti-harakatini tartibga solish mexanizmi sifatida.
71. Sotsial nazorat elementlari: me'yorlar va sanksiyalar.
72. Hozirgi zamonda deviant xulq-atvorning tarqalishi va o'zgarishi.
73. Sotsial struktura tushunchasi.
74. Kishilik jamiyati tarixida sotsial struktura muammosining talqini.
75. Sotsial struktura to'g'risidagi antik davr mutafakkirlarining ta'limotlari.
76. P.A. Sorokinning sotsial stratifikatsiya to'g'risidagi nazariyasi.
77. Stratifikatsiya asoslari va mezonlari: iqtisodiy holat, mavqe, ta'lim va hokimiyat.
78. Stratifikatsion tizimlar: qullik, kasta, klan va sinf. Ochiq va yopiq tizimlar.

79. Sotsial stratifikatsiya va sotsial mobillik nazariyasi sinfiylik ta'limotiga qarshi g'oya sifatida.
80. "O'rta sinf"ning jamiyat hayotidagi o'rni.
81. Zamonaviy O'zbekistonda sotsial stratifikatsiya va sotsial mobillik masalalari tahlili.
82. Sotsial mobillik tushunchasi va uning mohiyati.
83. Sotsial mobillik to'g'risidagi sotsiologiya klassiklari: M.Veber, E.Giddens, T.Parsons, P.Sorokin va boshqalarning qarashlari.
84. Mobillik turlari: gorizontal va vertikal sotsial mobillik.
85. P.Sorokinning ijtimoiy strafikatsiya konsepsiyasi.
86. M.Vyeber sinflar, statuslar, partiyalar xaqida.
87. Sotsial munosabatlar tushunchasi, strukturasi, mohiyati.
88. Sotsial munosabat turlari: hamfikrlik, kooperatsiya, konfliktlar, kurash, begonalashuv, befarqlik, krizis, kamsitish, notenglik.
89. Sotsial munosabatlar tizimidagi plyuralizm.
90. Sotsial munosabatlarning asoslari.
91. Hamfikrlik, barqarorlik va kooperatsiya - sotsial tizimlarning muvaffaqiyatli ishlashining omillari sifatida.
92. E.Dyurkgeym konsepsiyasida hamfikrlik tushunchasi.
93. Kooperatsiya ijtimoiylikning asosiy belgisi sifatida.
94. Pozitivizm sotsiologiyasida barqarorlik va inqiroz ongi.
95. Barqarorlikni strukturaviy-funksional asoslash.
96. Begonalashuv va tanazzul.
97. E.Dyurkgeymning anomiya (qonunsizlik) konsepsiyasi.
98. F.Tennis, M.Veber, G.Zimmel, ekszenstensial va fenomenologik sotsiologiya asoschilari ta'limotlarida begonalashuv va jamiyatdagi krizis xodisalarining o'zaro aloqodorligi to'g'risidagi fikrlari.
99. Begonalashuv turlari va ularning ijtimoiy oqibatlari.
100. Tenglik va plyuralizm ijtimoiy tuzum tamoyillari sifatida.
101. Milliy g'oya va milliy mafkuraning sotsial munosabatlar tizimidagi o'rni.
102. Sotsiologiyada ijtimoiy taraqqiyot tushunchasi.
103. Ijtimoiy o'zgarish va taraqqiyot tushunchalarining nisbati.
104. Ijtimoiy progress, regress, evolyutsiya va revolyutsiya ijtimoiy o'zgarishlarning shakli sifatida.
105. Ijtimoiy progress muammolari.
106. Ijtimoiy taraqqiyot shakllari: evolyutsion, revolyutsion va reformistik taraqqiyotlar.
107. Sotsial revolyutsiyalar va ularning salbiy oqibatlari.
108. Sotsial reformalar va ularning turlari.
109. O'zbek rivojlanish modelida milliy mentalitetning o'rni.
110. Rivojlangan mamlakatlar tajribasida milliy tafakkur tarzi ahamiyati.
111. O'zbekistonda davlat hokimiyati va boshqaruvni demokratiyalashtirish jarayonlarining o'ziga xosligi.
112. Ijtimoiy taraqqiyotni boshqarish.
113. Menejment va uning xususiyatlari.
114. Global ijtimoiy-iqtisodiy tanazzullar va ularning ijtimoiy taraqqiyot jarayonlariga salbiy ta'siri.
115. O'zbekiston ijtimoiy-madaniy xususiyatlarining ijtimoiy-iqtisodiy tanazzullarga qarshi chora-tadbirlarni ishlab chiqishdagi ahamiyati.

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

2

VI.Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

	- sotsiologiyani mustaqil fan sifatida shakllanishi omillari, uning tadqiqot obyekti va predmeti, strukturasi va fanlar tizimidagi o'rni, jamiyatni yaxlit ijtimoiy tizimligi, shaxs va jamiyat munosabatlari, ijtimoiy hayotning dolzarb muammolari, jamiyat a'zolarining shaxsiy va ijtimoiy faoliyatini muvofiqlashtiradigan sotsial institutlar faoliyati haqida tasavvurga ega bo'lishi; - sotsiologiya fanining turli yo'nalishlardagi nazariy-metodologik asoslari, fanning asosiy tushuncha, kategoriyalari va qonunlari, shaxs va uning ijtimoiylashuv jarayoni, sotsial guruhlar tasnifi, jamiyat a'zolarining ijtimoiy mavqesi, ijtimoiy-siyosiy jarayonlar ma'lum bir qonuniyatlar asosida kechishi, jamiyatda sodir bo'layotgan ijtimoiy jarayonlarning o'zaro bog'liqlikda ekanligini yaxlit idrok etishi hamda jamiyat rivojining asosiy omillarini tasniflay olishni bilishi va ulardan foydalana olishi; - turli ijtimoiy-madaniy xususiyatda kechayotgan hodisalarni holis qiyosiy taqqoslash, zamonaviy jamiyatdagi mavjud ijtimoiy muammolardan ustuvorlarini aniqlash va ularni obyektiv tahlil qilish, muayyan hodisa va voqealarga kishilarning shaxsiy munosabatlarini o'rganishga qaratilgan empirik tadqiqotlarda ishtirok etish, ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy sohalarda o'tkazilgan amaliy sotsiologik tadqiqotlar natijalaridan foydalana olish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.
3.	**VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:** • ma'ruza; • seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar) ; • guruhlarda ishlash; • taqdimotlar; • jamoa bo'lib ishlash; • interfaol keys-stadiylar; • individual loyihalar.
4.	**VIII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrdagi 824-sonli qarori bilan tasdiqlangan "OTMlarda o'quv jarayoniga kredit-modul tizimini joriy etish tartibi to'g'risida Nizom"ning 15- va 30-bandlariga asosan **Umumiy sotsiologiya** fanidan 1-2-3-semestrga **480 soat** *o'quv yuklamasini o'zlashtirgan*, fan dasturi (sillabus)da belgilangan baholash tartibiga ko'ra *ijobiy baholanib kasbiy kompetensiyalarni yetarli darajada egallagan* talabaga 1-2-3-semestrga **16 kredit beriladi.** Talaba belgilangan *ta'lim olish natijalariga erisha olmagan taqdirda* **kreditlar berilmaydi.** Talabalarning bilimini baholash O'zbekiton Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirining 2018-yil 9-avgustdagi 19-2018-son buyrug'i bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risida"gi Nizom talablari asosida belgilanadi. **Talabalarning bilimini baholash mezonlari:** **1. Nazoratlarni amalga oshirish tartibi.** **Oraliq nazorat:** o'tilgan mavzular asosida ***og'zaki*** shaklda 2 marta o'tkaziladi. **Yakuniy nazorat:** semestr davomida o'tilgan mavzular bo'yicha ***yozma*** shaklida o'tkaziladi. *Izoh: Oraliq nazorat turi har bir fan bo'yicha fanning xususiyatidan kelib chiqqan holda 2 martagacha o'tkazilishi mumkin. Talabani oraliq nazorat turi bo'yicha baholashda, uning o'quv mashg'ulotlari davomida olgan baholari inobatga olinadi. Nazoratlarning*

	o'tkazilishi muddatlari muyyan o'quv yilida tasdiqlangan o'quv jarayoni jadvali asosida tashkil etiladi. **Oraliq nazorat:** o'tilgan mavzular asosida og'zaki shaklda o'tkaziladi. Har bir oraliq nazorat uchun 3 tadan savolga ega biletlar beriladi. **ON mezoni:** 1-2-3 semestrlardagi 1-oralq nazorati 7-ma'ruza mashg'uloti tugagandan so'ng o'tkaziladi, 2-oraliq nazorati 15-ma'ruza mashg'uloti tugagandan so'ng o'tkaziladi. 1-oraliq nazoratida talabaga og'zaki savollar asosida (2 dan 5 gacha baho ko'rinishda) baholanadilar va 2-oraliq nazorati ham og'zaki savollar asosida (2 dan 5 gacha baho ko'rinishda) baholanadilar. Shundan: agarda talaba 3 ta savolga javob bersa 5 baho (bal konvertatsiyasida) ga ega bo'ladi, agar 2 ta svolga javob bersa 4 baho (bal konvertatsiyasida) ga ega bo'ladi, 1 ta svolga javob bergan talabaga 3 baho (bal konvertatsiyasida) ga ega bo'ladi. Agarda talaba 1 ta ham savolga javob berolmasa u qayta topshirishga qoldiriladi. Qayta oraliq nazorat 2 martagacha olinishi mumkin. Umumiy oraliq nazorat uchun balli konvertasiyasida (har bir oraliq nazorat uchun 5 ballgacha) 10 ballgacha baholanadilar. **Namuna:** 1. Sotsiolizatsiya jarayonlarini izohlang 2. Sotsial guruhlarning turlari 3. Sotsial institutlarga nimalar kiradi 4. Sotsializatsiya agentlari deganda nimani tushunasiz **Yakuniy nazorat:** 1-2-3-semestrlardagi yakuniy nazoratlar semestr davomida o'tilgan mavzular bo'yicha Yozma ish shaklida o'tkaziladi. Yakuniy nazorat uchun berilgan umumiy 90 ball hisoblanadi. Undan: 75 balli yakuniy nazorat ishi uchun kiritilgan bo'lsa, mustaqil ish uchun 15 ball belgilab qo'yilgan. **YaN mezoni:** Yakuniy nazorat Yozma ish shaklida o'tkaziladi, talabaga 3 ta savoldan iborat bilet beriladi va har bir to'g'ri javobi uchun 25 baldan beriladi. 3 ta savolga to'liq javob yozgan talaba 75 ballga ega bo'ladi, 2 ta savolga javob yozgan talaba 50 ballga ega bo'ladi, 1 ta savolga javob yozgan talaba 25 balga ega bo'ladi. Agarda talaba berilgan savolnomadagi savollarga javob yozolmasa u fanga tegishli kreditga ega bo'la olmaydi. Yakuniy nazorat qayta olinmaydi. **Namuna:** **Variant - 1** 1. Sotsiologiya fanining ob'ekti va predmeti. 2. Sotsial stratifikatsiya nazariyasi. 3. A'zoli va referent guruh tushunchasi. **Mustaqil ish topshiriqlari:** mustaqil ish topshiriqlaridagi vazifalarni talabalar 5-semestrda talabalar mustaqil ishlarini taqdimot (slayd) shaklida himoya qiladi hamda referat va esse yoki maqola chop etish shaklida topshiradilar. Vazifalarni bajarilganiga qarab, talabaning nutq madaniyati kreativ fikrlashiga va qo'yilgan topshiriqqa mustaqil yondoshuviga qarab 15 ballgacha baholanadi. Har bir vazifa (taqdimot, referat, esse yoki maqola) uchun 5 baldan baholanadi. Jami 15 balnu tashkil etadi. Baholanish mezoni yakuniy nazorat bahosi ichiga kiritilgan holda baholanadi. **2. Talabalarning bilimini (ON, YN hamda mustaqil ish uchun) baholashda quyidagi mezonlarni hisobga olinadi:** talaba "Umumiy sotsiologiya" fanining obyekti va predmeti; sotsiologiyaning mustaqil fan sifatida shakllanishi jarayoni haqida mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi, yo'nalish va maktablarni vujudga kelishi va rivojlanishining asosiy bosqichlari haqida ijodiy fikrlay oladi, sotsiologik g'oyalarning asosiy oqimlari evolyutsiyasining xususiyatlari va tendensiyalari haqida mustaqil mushohada yuritadi, olgan turli davrlar va jamiyatlarda paydo bo'lgan sotsiologik fikrlar va ta'limotlarning jamiyat rivojiga ta'siri haqida bilimini amalda qo'llay oladi, fanning mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda – **5 (a'lo) baho**;

	talaba "Umumiy sotsiologiya" fanining obyekti va predmeti; sotsiologiyaning mustaqil fan sifatida shakllanishi jarayoni haqida mustaqil mushohada yuritadi, olgan turli davrlar va jamiyatlarda paydo bo'lgan sotsiologik fikrlar va ta'limotlarning jamiyat rivojiga ta'siri haqida olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda – **4 (yaxshi) baho;** talaba olgan turli davrlar va jamiyatlarda paydo bo'lgan sotsiologik fikrlar va ta'limotlarning jamiyat rivojiga ta'siri haqida olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda – **3 (qoniqarli) baho;** talaba fan dasturini o'zlashtirmagan, fanning mohiyatini tushunmaydi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega emas deb topilganda – **2 (qoniqarsiz) baho** bilan baholanadi.aholanadi. **Kurs ishi (loyihasi)** fan mavzulariga taaluqli masalalar yuzasidan talabalarga yakka tartibda tegishli topshiriq shaklida beriladi. Kurs ishi(loyihasi)ning hajmi, rasmiylashtirish shakli, baholash mezonlari ishchi fan dasturida va tegishli kafedra tomonidan belgilanadi. Kurs ishi(loyihasi)ni bajarish talabalarda fanga oid bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qilishi kerak. Kurs ishi fan mavzulariga taaluqli masalalar yuzasidan talabalarga yakka tartibda tegishli (variantlangan) topshiriq shaklida 3-semestrda beriladi. Kurs ishining hajmi 20 betdan kam bo'lmasligi, A4 formatdagi varaqlarda yozilishi va tikilib rasmiylashtirilishi lozim. Kurs ishini bajarish tartibi kafedraning uslubiy qo'llanmasida keltirilgan.
5.	**Asosiy adabiyotlar** 1. Sotsiologiya. // Darslik. Mualliflar jamoasi. T., VNESHINVESTPOM. 2023. 496 b 2. Убайдуллаева Р.Т. Общий курс социологии. Учебное пособие. – Т: "Университет", 2021. – 260 стр. 3. Jiyanmuratova G.Sh. Sotsiologiya tarixi. Darslik. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020. – 466 b. **Qo'shimcha adabiyotlar:** 1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. [Matn] Rasmiy nashr. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2023. – 80 b. 2. Тощенко Ж.Т. Социология. // Учебник. – Москва: «ЮНИТИ», 2012. 3. Aliyev B., Rafiqov G'.,Sultonov T., Mullajonova M.,Rahmonov B. va boshqalar. Sotsiologiya. (O'quv qo'llanma). – Toshkent: TDYUI nashriyoti. 2006. 4. Sotsiologiya //O'quv qo'llanma. Ubaydullayeva R.A., Bekmurodov M.B., Ota-Mirzayev O.B. va boshq. – Toshkent: A. Qodiriy nomidagi xalq merosi, 2002. 5. Sotsiologiya. Aliqoriyev N.S, Bekmurodov M.B., Ota-Mirzayev O.B., va boshq. – Toshkent, 2001. **6.** Umumiy sotsiologiya. (Aliqoriyev N.S va Ubaydullayeva R.T tahriri ostida). – Toshkent, 1999 **Axborot manbalari:** 1. www.gov.uz/ 2. www.lex.uz/ 3. www.google.uz 4. www.ziyonet.uz
6.	Fan dasturi Universitet Kengashning 2024-yil 26-avgustdagi 1-sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.
7.	**Fan/modul uchun mas'ullar:** **Akramov X.F.** ____________ (imzo)

	Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasi dotsent v.b. sotsiologiya bo'yicha fan doktori (PhD)
8.	**Taqrizchilar:** **F.Fayziyeva** ____________ (imzo) Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi, sotsiologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD); **B.Farfiyev** ____________ (imzo) O'zXIA "Din psixologiysi va pedagogika" kafedrasi professori, sotsiologiya fanlari doktori.

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i: **V. Nazarov**

Kafedra mudiri: **I. Aslonov**

Tuzuvchi: **X. Akramov**

ARM rahbari: **Z.Jumayeva**